

"Erindringskrift" om forholdene ved Geodætisk Instituts Topografiske Afdeling i 1940-erne.

Skrevet i 1992 af Kartograf O. Haeusler, der i perioden 1944 til 1988 var ansat ved Geodætisk Institut. *(Tekst digitaliseret af Anders Færch-Jensen januar 2012.)*

Geodætisk Institut eksisterer ikke mere, det er blevet rationaliseret bort og hermed er en epoke afsluttet, for aldrig mere at genopstå.

Det er få nulevende, der i skrivende stund, er i stand til, at føre os helt tilbage til Geodætisk Instituts start i 1928 og beskrive forholdene, som de var dengang. Når jeg, der blev ansat 16 år senere, i det efterfølgende skal forsøge på, at give en beskrivelse af interiøret og den atmosfære, der var ved Geodætisk Institut i 1940-erne - så skal jeg altså små 50 år tilbage i tiden og må derfor sætte min lid til, hvad der fortælles: "At ældre folk ofte erindrer klarere, hvad der skete i deres ungdoms vår, end hvad der sker nu og her i dag"

Der har fra flere sider været yttret ønske om, at få et indblik i, hvordan tidsånden var dengang - inden det definitivt er for sent. På topografforeningens sidste generalforsamling i 1992, blev det derfor besluttet, at afsætte et beløb til udgivelse af en bog, der skulle beskrive forholdene dengang de første civile gjorde deres entré i Geodætisk Institut.

Jeg har gjort mig en del overvejelser om hvordan en sådan beskrivelse skulle udformes. Da det dengang hovedsagelig var en militærinstitution vi arbejdede i, så var det nærliggende, at gøre beskrivelsen kort og enkel. Det ville imidlertid nok virke både tørt og kedeligt og sandsynligvis alligevel ikke give noget fyldestgørende indtryk af forholdene og tidsånden dengang.

Hvis vi imidlertid befolker tegnesalene, kontorerne, gangene - ja hele den Topografisk Afdeling med de personer, der omgav os dengang ja, så begynder der at komme liv i beskrivelserne, for det var personerne, der skabte Geodætisk Institut og gav liv og samtalestof op igennem årene ja helt op til i dag.

Men her melder et nyt spørgsmål sig! - Hvordan kan man trække personer med ind i sin beskrivelse af det tidlige Geodætisk Institut, uden at løbe den risiko - stik imod ens hensigt - at komme for tæt på?. Dette problem har jeg i det efterfølgende løst, ved kun at bruge titler og ikke personnavne. Jeg er helt klar over, at de ældre pensionister af topografgruppen ikke vil være i tvivl om, hvem der refereres til og for de yngres vedkommende vil det ikke tjene noget formål, at være orienteret om navne på personer man aldrig har kendt.

Jeg har altså sat mig ved skrivebordet og efterhånden som jeg koncentrerer mig, forbavsnes jeg over, hvor let det egentlig er, at lade tankerne gå de mange år tilbage og jeg spørger mig selv: "Hvor har de været gemt væk alle de svundne minder, som nu toner frem"? Jeg når ikke at forbavsnes mere, for pludselig ser jeg mig selv stå ude på gangen foran afdelingschefens kontor, sammen med tre andre unge mænd.

Også datoen toner nu frem. Vi skriver d. 1. Februar 1944 og klokken er 13.00. Der stod i de tilsendte papirer, at mødetidspunktet var 13.00 - og så var det 13.00. Uden nogen nærmere tro på, at jeg skulle få nogen refleks på en annonce, der måneder i forvejen stod i dagspressen og hvoraf det fremgik, at Geodætisk Institut søgte nogle få elever til

topografisk uddannelse - havde jeg lagt ind på annoncen og ansøgt om optagelse som topografelev ved Geodætisk Instituts Topografiske Afdeling.

Jeg havde næsten glemt annoncen, da der kort tid efter faldt en tung kuvert ned i brevkassen. Kuverten var fyldig, for inden i lå en del planer, hvoraf nogle skulle farvelægges - andre trækkes op med tusch - og svære bogstaver og tal, skulle forsøges gengivet, så tæt på den medfølgende original som muligt.

Jeg var vant til farvelægning med vandfarver- så det var ikke så svært, men tuschtegning for slet ikke at tale om tal der med den angivne højde på ca. 1½ mm. skulle gengives i sort tusch det var et problem.

Ved et besøg i en forretning for tegnerrekvisitter fik jeg anbefalet nogle meget små, fine tyske tegnepenne til tusch. De skulle være velegnet til formålet, blev der sagt. Det skulle senere vise sig, at vi netop med disse små penne i hånden skulle blive uddannet til "tegneækvilibrister" - ja, der var faktisk ikke det tegnearbejde, som vi ikke kunne udføre med disse små penne selvfølgelig først efter en forudgående lang og sej oplæring, der ikke altid var lige morsom - men det er et afsnit for sig, som jeg senere vil komme tilbage til.

Eksamenspapirer, helbredsattester (jeg husker her, at hvis man led af håndsved var det "kassationsårsag"), anbefalinger m.m. blev lagt ned til de før nævnte farve- og tuschark og afsendt. Der stod i skrivelsen, at hvis man ikke havde hørt fra Geodætisk Institut inden d.10 januar - var man ikke kommet i betragtning.

Den 10. januar var en søndag - mon ikke de havde taget fejl af datoerne der inde i GI-administrationen? - Nej, det havde de ikke, for selv om udendørstemperaturen viste minus 32 grader - bragte postvæsenet et søndagsbrev ind ad brevsprækken. I brevet fik jeg at vide, at jeg var antaget på prøve som topografelev og tilsagt til at møde ved Geodætisk Institut den efterfølgende 1. februar.

Det var altså 1. februar 1944 - jeg husker det var første gang, jeg så mine 3 holdkammerater. Vi var samlet på gangen og fra væggene stirrede med alvorlige blikke ned på os de forskellige hedengangne chefer for Generalstabens Topografiske Afdeling.

Også vi følte alvoren, da døren gik op og afdelingschefen, med rang af oberst, bød os velkommen. Vi har sikkert i de uvante omgivelser været meget spagfærdige og generte, måske havde vi ranket os lidt og været noget mere kække i det, hvis vi havde vidst - hvad vi langt senere fik at vide - at vi var udvalgt imellem over hundrede ansøgere.

Fra d.1. februar 1944 begyndte der for mig en tilværelse som topografelev, der var så fuldstændig forskellig fra den jeg kom fra - ja, jeg er i dag ikke bange for at sige, at ændringen var radikal. Uden at vide det var jeg blevet ansat i en militærinstitution, omgivet af sergenter, stabsofficerer, korpsofficerer, oberstløjtnanter og oberster.

Ved ankomsten fik vi 4 elever anvist et elevlokale på en af gangene i en indskudt etage i Geodætisk Institut. Vi var forinden blevet præsenteret for instituttets daværende kartograf, som foruden at være kartograf også havde rang af stabsofficer og tilhørte guidekorpset, men i den efterfølgende omtale, vil jeg kun anvende titlen kartograf, for på den tid var der kun én kartograf ved Geodætisk Institut og han var total enerådende, når det gjaldt kort og kortfremstilling.

Hans ord, hans bemærkninger f.eks. til ens arbejde var indisputabel. Ingen modsagde ham, man rettede sig blindt efter de ordrer, der blev givet, også selv om man havde en anden opfattelse - og gud nåde den der gav udtryk herfor.

Der er ingen sammenligning, f.eks. med de mange kartografittler, der i Geodætisk Instituts sidste dage var fordelt rundt omkring i de forskellige afdelinger og sektioner og den kompetence, der nu og dengang var forbundet med titlen.

Det var imidlertid ikke kartografen, som vi i de 3 første elevår fik mest med at gøre. Kartografen havde for det meste sin gang og inspektion i instituttets to tegnesale i underetagen. Nej, vi fik en korpsofficiant til at lære os op i den ædle kunst, at kunne håndtere en tegnepen, så der kom et kort ud af det. Vores første møde med korpsofficianten - præsenteret af kartografen - gjorde indtryk på os unge mennesker. Foran os stod en ældre, høj, slank mand - ulastelig klædt i underofficersuniform. Under lorgnetterne, som han bar sås et lille velplejet overskæg og kunne man nå op og se ham ind i øjnene, åbenbarede et par venlige øjne og omkring munden anede man et lille smil.

Denne mand skulle følge os igennem de næste 3 år. Et følgeskab, der fik stor betydning for os. Det skulle nemlig vise sig, at en mere retskaffen, tålmodig og hjælpsom lærer, der var særdeles velegnet til at have med unge mennesker at gøre - skulle man lede længe efter. Hvis man endelig, efter disse superlativer skulle indføre et minus i karakteristikken, måtte det nok alligevel være hans endeløse tålmodighed.

Men se om vi skønnede på det! - eller vi var så unge, så vi ikke forstod det dengang. Først da de 3 år var gået og han overtog næste elevhold, blev vi klar over, at korpsofficianten helt igennem var en hædersmand, som jeg i dag tænker tilbage på med glæde og tak.

Desværre havde han et lille handicap; han stammede, når han blev ivrig. Der gik selvfølgelig ikke lang tid før end vi elever ikke kunne tale sammen, uden at også vi stammede. En uvane, der dog hurtigt forsvandt, idet vi snart fik andet at tænke på - dog kunne vi af og til få et tilbagefald - selvfølgelig under omstændigheder og i situationer, hvor det var særdeles upassende. Hvis vi elever i et sådant tilfælde var samlet, var et spark over skinnebenet nok til at få den glemsomme og formastelige tilbage til virkeligheden igen.

Men k.k.k.korpsofficianten var som nævnt helt igennem en fin mand, der aldrig lod sig mærke med noget.

Elevtiden blev altså tilbragt i en tegnestue, hvor der lige var plads til 4 tegneborde - for enden af tegnestuen var der skrå vinduer og en håndvask.

Såvel på elevstuen som nede i tegnesalene var der et fast morgenritual, som var ens for alle, der arbejdede her: Der skulle røres tusch - Dette kræver en nærmere omtale.

Alt tegnearbejde blev udført med pen og tusch. Det var kinesisk stangtusch, der blev rørt op i destilleret vand tilsat cromkrystaller, der blev opløst i vandet. Denne opløsning havde den egenskab, at tuschen ligesom åd sig ned i tegnepapiret og hermed sad bedre fast. Det var noget, man fik brug for, når man trak topografien op i tusch på en blåkopi, hvorefter den blå farve så senere blev fjernet i Teknisk Afdeling og den rene tuschtegning stod tilbage.

Man kunne altså om morgenen i det første kvarter til en halv time se personalet sidde på deres plads og røre tusch i de små tuschkopper af glas. Disse tuschkopper var forsynet med et tætsluttende låg, for at fordampningen ikke skulle blive for stor, alligevel var der altid om morgenen mindre tusch i koppen end da man forlod den om eftermiddagen efter endt arbejdstid.

Udformningen af disse tuschkopper kunne være meget forskellig, især blandt eleverne, f.eks. kunne man her møde en tuschkop med en åbningsanordning, der gik ud på, at lade hånden hvile på en knap foran koppen, hvorefter låget gik op. Når man havde dyppet pennen og slap koppen, gik låget i igen. Disse "Storm-P-ske tuschkopper udløste sarkastiske bemærkninger fra såvel kollegaer som overordnede, men direkte forbud imod dem, blev det aldrig til.

Når jeg her har omtalt morgenritualet med at røre tusch, kan jeg ikke komme uden om, at omtale vores vigtigste arbejdsredskab: Tuschpenne.

Det lyder måske utroligt i 1992, men disse tuschpenne var vores et og alt. Man passede på dem, som var det guld - man værnede om dem - beskyttede dem og havde man, f.eks. "tegnet dem til" igennem et års tid - ja, så var de uvurderlige.

Skete det, at de i et øjeblik distraktion hos topografen, rullede ned af vores svagt skrånede tegneborde og faldt på gulvet - ja, så gik der et sus af rædsel igennem ikke alene én selv, men også de omkringsiddende kollegaer. Med rystende hænder samlede man den op, for i de fleste tilfælde, at konstatere, at den lille pens ene flig var bøjet - for nu at blive i kortterminologien - imod syd og den anden imod nord- og fortvivlelsen stod malet i ansigtet på den uheldige, men var den uskadt efter faldet, så lød der svage glædeshyl, for højlydte tilkendegivelser var ganske utænkelige i tegnesalene.

I de helt sjældne tilfælde stod pen med penneskaft på højkant, med pennen nede i gulvbrædderne. Så var det bare med at komme ned på alle fire og forsigtig lirke den ud. Var pennefligene efter sådan en tur svagt forskudt i forhold til hinanden, kunne man med svage tryk og udglatninger til dels få den tilbage på plads, men dens kvalitet var ikke og blev ikke som før uheldet. Man skal her huske på, at vi tidsmæssigt befinder os i 2 verdenskrigs sidste tredje del, hvor de engelske tuschpenne var en stor sjældenhed. Dog mener jeg at kunne huske, at depotforvalteren (en stor og betydningsfuld guide med rang af korpsofficiant) lå inde med et lille lager, som han vogtede over og nødig tog hul på - men skete det, var man ubeskrivelig glad igen.

Jeg har tidligere omtalt de tyske tuschpenne, der i størrelse og udseende lignede de engelske, men alligevel ikke så gode som disse.

Når disse penne var så betydningsfulde for os, så var årsagen selvfølgelig den, at vi som topografelever startede med at tegne efter signaturplan. I signaturplanen var alt fastlagt. Alt hvad man overhovedet kunne møde i et kort af signaturer var medtaget her.

Når man i dag ser på med hvilken dygtighed en topografisk gravør arbejder på sin gravureplan og her anvender én gravurenål till f.eks. diger - en anden til vejbredder o.s.v. - så er man selvfølgelig imponeret. Digetykkelsen og vejbredden udføres ensartet på hele gravureplanen. Det blev de også dengang, blot med den forskel, at alt var udført med pen og tusch og topografen selv fulgte slavisk sin signaturplan.

Som elev kunne man i begyndelsen - hvor man endnu ikke var helt klar over virkningen af sine

spørgsmål og svar, komme ud for, at kartografen ved en inspektion, sådan let henkastet kunne sige: Topografelev Haeusler, De har selvfølgelig Deres signaturplan liggende nede i skuffen - og man så glad og åbenhjertet svarede: Ja, det havde man - "så faldt hammeren"- der skal den sku ikke ligge, den skal ligge her (en knytnæve blev hamret ned i tegnebordet) - så De hele tiden er ajour med den. Først nu var man selv klar over at ens formiddagsarbejde ikke havde levet op til de strenge krav, der blev angivet i signaturplanen.

En gylden regel var altid: At man aldrig måtte kunne se, hvor tuschen på en linje slap op og en ny "påfyldning" begyndte. En linie, f.eks. en kurve skulle være én kontinuerlig linje, uanset om den var 0,8 mm. tyk eller 0,2 mm. tyk - strenge krav, men tag de gamle rentegningskvarter frem (mf. 1:20.000) og se her med hvilken sikkerhed og elegance, man har levet op til signaturplanens normer.

Når vi her taler om rentegning, kan jeg ikke komme uden om, at omtale en speciel rentegningssignatur, nemlig: Sand og klit. Enhver udenforstående ville her sige: Det kan vel ikke være så svært, at sætte nogle prikker ved siden af hinanden. En nystartet topografelev kunne dengang højest nå til at tænke denne tanke for sig selv, men kartografen og læreren i den ædle tegnekunst, skulle meget snart få topografeleven på andre tanker.

Prikkerne skulle være lige store (eller små) og de skulle være nøjagtigt runde. Her kom de før omtalte engelske penne virkelig én til hjælp.

Vi elever havde en mistanke om, at her havde kartograf og lærer et "afstraffelsesmiddel". Havde man dummet sig, kunne man risikere, at blive sat til at lave sandsignaturer i timer eller flere dage. Til sidst var det sådan, at ens syn ikke mere var normalt. Alle omgivelser blev betragtet igennem et prikraster. Sand og sandarealer med klit blev betragtet som noget af det værste inden for rentegning og mange blev aldrig helt fortrolig med denne signatur. Under rentegningen kunne det selvfølgelig ikke undgås, at man af og til kom til at tegne forkert eller at pennen klattede på tegningen. Det sidste var absolut ikke noget, der vakte begejstring, hverken hos eleven eller kartografen.

Som tidligere nævnt åd tuschen sig ned i tegnepapiret og det var følgelig ensbetydende med, at man skulle en ca. 2-3/100 mm. ned i papiret, for at få fat i det fejlskrevne. Som led i tegneundervisningen indgik der derfor instruktion i, hvordan man raderede tuschen ud med raderkniv.

Raderknivene var "faste knive", d.v.s. der var dengang ikke tale om de moderne raderknive (operationsknive) med udskiftelig blad, som er til rådighed i dag - nej, man sleb selv sin raderkniv skarp og med en skråstil - let knivføring fjernede man forsigtigt det ene lag efter det andet, idet man til stadighed måtte have i erindring, at der bagefter - på samme sted - igen skulle tegnes med tusch.

Var man igennem denne langsommelige procedure nået til, at det fejlskrevne var raderet ud og papiret herefter udviste en ren, glat flade - penslede man raderingsområdet med amylicetat, populært kaldet "bolsjevand", p.g.a. sin kvalmende søde lugt. Det skulle herefter tørre og man var nu igen klar til at tegne på det færdigraderede papir.

At kunne udføre et professionelt raderingsarbejde indgik i dagligdagen på lige fod med alt andet tegnearbejde og jeg kan i dag sige, at jeg i de mange efterfølgende år har haft stor glæde af denne

færdighed, jeg dengang lærte som elev.

At betragte et stykke raderingsarbejde før og efter sin færdiggørelse, vækker altid beundring hos ikke fagfolk.

Som elev gik oplæringen ikke alene ud på, at nå det fuldkomne inden for lineærtegning og signaturtegning, men også skrifttegning tog nu sin begyndelse.

Som skrifttegner og lærer i skrifttegning stod kartografen, som en absolut suveræn personlighed. Det var simpelthen fabelagtigt, hvad denne mand kunne udrette med pen og tusch inden for skrifttegning.

I erkendelse heraf trak vores egentlige lærer, korpsofficianten sig lidt tilbage. I de næste mange måneder var det kartografen, der kom på inspektion på elevstuen - og vi elever gik på ny en hård tid i møde.

Netop inden for skrifttegning var der stor forskel på præstationerne. Lineær og signaturtegning kunne de fleste - med kortere og længere indøvelses tid - som regel lære og nå frem til et resultat, der blev godkendt, men med skrifttegning forholdt det sig - efter min mening - helt anderledes. Havde man det ikke i sig og var man yderligere ikke kunstnerisk anlagt, var det et absolut minus i det hele taget, at begynde som topografelev.

Jeg ved, at ikke alle er enige med mig i denne påstand, men jeg har set det flere gange: At de strengt bundne tegnenormer var en hemske, der ikke tillod nogen som helst kunstnerisk udfoldelse inden for korttegning. Som regel gik det op for eleven selv, at dette fag nok alligevel ikke var, hvad han havde forventet - og han tog sin afsked eller blev overflyttet til andet arbejde inden for Geodætisk Institut.

Det var ikke ofte, at en topografelev viste sig at være et unikum til skrifttegning, men skete det, var vedkommende sikker på kartografens store bevågenhed.

Langt senere, da vores elevtid var afsluttet og vi fik standplads i tegnesalene, mødte vi ældre kollegaer - fra de første civile ansættelser i 1928 - som var skrifttegnere og vi var fulde af beundring over, hvad de kunne præstere inden for denne gren af kartografien.

Jeg mener at kunne huske, at en øvet skrifttegner i gennemsnit kunne fremstille imellem 12 og 16 navne om dagen, idet han startede med at bygge "stilladset" op for det senere navn ved hjælp af et "skruppelapparat". Det vil i korthed sige, nogle indstillelige linealer, hvormed afstanden/højden for de små og store bogstaver meget nøje blev markeret på navneplanen.

Man talte altså ikke om, at bogstavhøjden blev markeret i millimeter - nej, den blev angivet i så og så mange skrupler (1 skrp.= 1/12 linie = 0,1816 mm.) et udtryk der var ført med over i den nye tidsalder fra Generalstabens Topografiske Afdeling.

I takt med de nye selvklæbende navnes indførelse (i begyndelsen blev navnene sat på med voks, men langt senere blev de fotografisk fremstillet som selvklæbende) i Geodætisk Instituts regi forsvandt ikke alene måleenheden "En skruppel" - men også selve skruppelapparatet og det er i dag tvivlsomt, om man kan oplede et sådant til et evt. senere museums brug.

Var der tale om stående skrift, blev de lodrette styrelinier herefter markeret. Var der tale om skråskrift, blev de skrå styrelinier markeret med den korrekte hældning. Herefter blev navnet med en spids blyant trukket op i "stilladset". Det siger sig selv, at disse blyants hjælpelinjer blev trukket meget let op, da de jo - når navnet stod der i tusch - skulle viskes ud igen uden at efterlade spor i navneplanen.

Meget dygtige skrifttegnere havde ikke behov for at markere navnet i blyant, men kunne gå direkte til at placere navnet i tusch, hvilket selvfølgelig vakte stor beundring hos os elever.

Det skete en sjælden gang, at kartografen viste os, hvad han kunne præstere inden for skrifttegnning, når det f.eks. drejede sig om udfærdigelse af diplomer, jubilæumsskrivelser, takkekort, m.m. - alt selvfølgelig udført med pen og tusch og farvelagt med sikker hånd i svage pastelfarver / akvarelfarver. Ofte var skriften gotisk med "Løvefødder og Gesvejsninger." indlagt.

Vi var alle dybt imponeret og har sikkert dengang tænkt på, at blive skrifttegnere i vores videre karriere.

Når et hold topografelever begyndte ved Geodætisk Institut, så var der selvfølgelig lige så mange håndskriftsformer, som der var elever. Dette har åbenbart irriteret Geodætisk Instituts administration, idet elevernes regnskabsbilag, navnebilag og andre skrivelser, der under udkommando blev indsendt til administrationsafdelingen, ofte var svære at tyde for kontorfolkene. Resultatet heraf blev følgelig, at der i skriftundervisningen pludseligt blev indført standardskrift, som herefter fremover skulle anvendes på alle bilag udført af elever og senere anvendt videre i uddannelsen, således, at denne skriftform - bevidst eller ubevidst - ganske langsomt sneg sig ind i ens private håndskrift, hvilket absolut var en fordel for flere af os.

Skrifttegnning var således et område inden for kartografien, der var stor respekt om. Elevtiden var selvfølgelig andet end tegnearbejde hjemme på Proviantgården om vinteren. Når foråret kom, begyndte udkommandolængslen at melde sig både hos elever og topografer. For elevernes vedkommende betød udkommando øvelsesmåling i 1:20.000 ude på sletten i Dyrehaven - et kapitel, som kommer til at stå helt for sig selv og som jeg måske senere vil vende tilbage til.

Topografelevholdet 1944-47 bestod i begyndelsen kun af 4 elever, men inden for det næste halve år kom der yderligere 3 elever til. Alle 7 elever havde en forskellig skoleuddannelse bag sig, da vi begyndte vores elevtid ved Geodætisk Institut.

Det var selvfølgelig for instituttets ledelse utilfredsstillende og derfor begyndte der, efter den sidste elevs ansættelse, en 7 årig undervisning i opmålingslære med afsluttende eksamen. Topografelevholdet 1944-47 var således det første hold, der gennemgik en topografisk uddannelse med matematik, trigonometri og aritmetik indbygget i opmålingslæren.

Flere elever kom lige fra skolen til Geodætisk Institut og måtte nu se i øjnene, at de igen skulle sidde på skolebænken, for at vi kunne nå frem til et fælles teoretisk niveau, inden den praktiske opmåling begyndte ude i marken.

Undervisningen blev ledet af afdelingschefen med rang af oberst, så man rejste sig fra sin plads i skolestuen, når obersten kom ind og satte sig først igen, når der blev sagt: Vær så god at sidde

ned.

Undervisningen foregik på den måde, at vi i hver time modtog 2-3 maskinskrevne ark med undervisningstekst, ofte med tegninger - eller tegningerne blev fremstillet på tavlen og kopieret af os og indført på den respektive plads på de maskinskrevne ark. Næste undervisningstime kom eleverne så efter tur op til tavlen og repeterede og tegnede her det aktuelle pensum, og samtidig afleverede vi hjemmeopgaver af forskellig art.

Lærebogen i opmålingslære var på den tid for længst skrevet. Den var skrevet og redigeret af den forudgående chef for Generalstabens Topografiske Afdeling. Bogens titel var: "Lærebog i opmåling til brug ved undervisning i officersskolens officersklasser". En anbefalelsesværdig bog til den, der her i fotogrammetriens og computer tidsalderen ønsker svar på, hvordan man dengang opmålte Danmark, men det har vel næppe nogen interesse i dag?

Det var i 1944 helt korrekt set af den dengang siddende afdelingschef og oberst selv at sammensætte vores undervisningsmateriale, ved fra ovennævnte bog at udtage de kapitler, som måtte komme til at berøre os i vores videre uddannelse ved Geodætisk Institut - og omredigere og tilpasse dem til et begyndende elevhold.

Vi er nok flere, der i en stille stund, er obersten tak skyldig for denne undervisning, der så vidt jeg er orienteret var baseret på en ulønnet, frivillig indsats - ganske vist i arbejdstiden, men det var helt klart, at der for ham var meget hjemmearbejde forbundet hermed. Mange matematiske spørgsmål, som jeg ikke fik løst i min grundskole, fik på plads her i disse undervisningstimer.

Elevundervisningen fandt selvfølgelig sted i vintersæsonen, sideløbende med vores arbejde i elevstuen, idet holdet i sommertiden var på udkommando i Dyrehaven, for her at omsætte teorien i praktisk opmåling.

Som nævnt ovenfor, fik vi ark for ark opbygget vores undervisningsmateriale i opmålingslære og det hændte af og til, at arbejdstiden blev overskredet, når vi om eftermiddagen skulle være færdig med et bestemt pensum.

Jeg er her nødt til at gøre opmærksom på, at vi dengang selvfølgelig ikke havde nogen form for elektroniske hjælpemidler - de eksisterede simpelthen ikke. Alle matematiske udregninger foregik v.h.a. logaritmetabeller - og lavede man her et enkelt fejløpslag, hvad man meget let kunne komme til, så var resten af opgaven og dermed slutresultatet forkert. Nutidens ungdom ved ikke hvor let de i dag har det, når de blot ved at trykke på en knap, f.eks. kan få de rene talværdier til de forskellige trigonometriske funktioner.

For blot at nævne et eksempel: En tilbageskæringsopgave, d.v.s. bestemmelse af koordinaterne til ens standplads ud fra tre faste stationer - var vel nok én af de mest komplicerede opgaver, man kunne komme ud for og med de ca. 40-50 logaritmeopslag, der var forbundet hermed, var der rig mulighed for at lave fejl.

Som nævnt var der en hel del hjemmearbejde og opgaver op ingen undlod dengang at aflevere dem til tiden - det var simpelthen utænkeligt. Når jeg tænker tilbage på undervisningsperioden, kan jeg kun sige: At netop det, at vi til stadighed skiftede imellem undervisning, tegnesal og udkommando, gjorde at vi ikke fik lejlighed til at gro fast i nogle af fagene, hvilket var behageligt afvekslende og inspirerende. Når jeg i dag ser topografelever blive undervist i:

"Opmålingslære I og II"- kan jeg ikke lade være med at tænke på, at det første eksemplar blev skabt i vores undervisningstimer.

Livet i tegnesalene.

Efter elevtiden kom 2 års medhjælpertid, men da næste elevhold, efter det tredje år, stod klar til at begynde, blev mit hold p.g.a. pladsmangel flyttet ned i tegnesalene. Der var nemlig 2 tegnesale: Den store tegnesal og den lille tegnesal - som ikke var så lille endda. Den store tegnesal var den fineste - ikke af udseende, men det var ikke forbeholdt enhver topograf at sidde der.

Den store tegnesal var den sidste bastion for de gamle guider, der lige siden midten af det forrige århundrede havde opmålt - eller jeg skulle måske her snarere sige nyopmålt Danmark i mf. 1:20.000. Kvadratkilometer efter kvadratkilometer har disse guider - med rang af sercianter, stabsofficerter og korpsofficerter - målt sig igennem Danmark med hjælp af 1,2- ja, nogle gange 3 menige soldater, der på denne måde aftjente deres værnepligt ved Generalstabens Topografiske Afdeling. I 1944 var de alle ældre og ikke langt fra at blive pensioneret, men mange af dem kom ikke til at nyde deres pensionisttilværelse særligt længe. Generalstabens Topografiske Afdeling/Geodætisk Institut havde været hele deres liv og man kunne sætte spørgsmålstegn ved, om de i det hele taget var indstillet på, at blive pensioneret. I hvert fald døde flere af dem i de nærmeste efterfølgende år eller de blev alvorligt syge og døde.

Det skal i dag ikke være nogen hemmelighed, at vi blandt guiderne ikke nød nogen større sympati, i hvert tilfælde ikke i begyndelsen. Vi var civilister, der trængte ind på deres specifikke område. Vi følte det i 1944 og for vores ældste kollegaer, der som de første begyndte i 1928, må det have været endnu mere mærkbart.

Når man i dag, så mange år efter, tænker tilbage, er det med større forståelse, end man havde dengang. Her kom vi civilister og trængte os på og langsomt overtog de privilegier, der i næsten hundrede år havde været forbeholdt Generalstabens Guidekorps. Det viste sig da også ret hurtigt, at underofficersgruppen kunne deles op i 2. Én der var forstående overfor det skifte, der fandt sted og indså nødvendigheden heraf - og én anden, der fortsat havde en lidt kølig holdning overfor os nyankomne.

Jeg har ovenfor omtalt de menige soldater, der aftjente deres værnepligt ved at gøre tjeneste som hjælpere for guider og topografer under opmålingen i marken.

Ved min ansættelse i 1944 var denne ordning ophævet få år tidligere og enkelte af disse soldater var så velegnet til deres job, at de efter tjenestetidens ophør, fik varig ansættelse ved Geodætisk Institut og blev her igennem årene forfremmet til at indtage betydningsfulde poster i instituttets daglige virke.

Flere af vores ældre kollegaer fra 1928 har således haft hjælp under nymålingen af menige soldater, som selvfølgelig i tjenesten var i uniform. For guiderne var det vist nok gældende praksis, at have menige med på udkommando under nymålingen.

Det er mit indtryk - efter de sparsomme historier at dømme, som guiderne lod sive ud om samarbejdet med de menige soldater - at forholdet imellem dem var godt - ja, endog særdeles godt, selv om der var et stort spring fra alm. "knoldsparkere" til stabsofficerter/korpsofficerter, var man omsorgsfuld overfor sin medhjælper, men krævede selvfølgelig, at hans arbejdsindsats

foregik uden problemer.

Og hvad skulle så den menige soldat tage vare på under udkommando? - Han skulle holde stadier, skærme stationsopstillingen (instrumentet) med sin parasol imod solen, hugge koter i terrænet (og huske deres placering), rejse flag, være med til mindre tårnbyggeri, hvis det var påkrævet og holde cyklerne ved lige og meget mere, hvorimod alt måling fra de etablerede stationer, samt indlægning af kurver i terrænet, var forbeholdt guiden.

Omsorgen for sin menige medhjælp kunne til tider komme til udtryk i mange sjove hændelser, hvad følgende historie vidner om: Guiden krævede, at hans 2 soldater hver morgen stillede i hans kvarter og her ved siden af hinanden og i retstilling indtog en spiseskefuld levertran, overbragt af guiden selv, for ikke at nogen skulle snyde herefter begyndte man dagens arbejde. Historien melder intet om, at det var samme ske, der blev anvendt til de 2 menige soldater.

Samme guide - der åbenbart havde en udpræget humoristisk sans havde som menig medhjælp en stor stærk jyde, meget godmodig, men forfærdelig klodset i marken. Han faldt ofte over sine egne ben og sit stadie, med det resultat, at sidstnævnte brækkede over i 2 dele. Guiden beordrede herefter jyden hen til smeden, der i forvejen var orienteret om, at sætte nogle store, tykke jernbeslag på stadiets bagside. Da jyden fortsat jævnlige faldt og brækkede stadiet et nyt sted, blev dette følgelig tungere og tungere. Man må formode, at kun en stor stærk jyde kunne håndtere det i marken!

Iblandt vores ældste kollegaer var der flere, der nød den ære at sidde i store tegnesal, fordelt imellem de her dominerende guider. Lille tegnesal var, på en undtagelse nær, besat af topografer og tegnebordene stod tæt sammen her.

Når man i dag ser de luksuriøse omgivelser, der bydes topograferne, må det være på sin plads, at gøre opmærksom på, at det eneste der med nogen rimelighed kunne kaldes ens eget var: Et skråstillet tegnebord med 2 skuffer - var der nogen, der sagde lysbord? - nej, nej, det var ganske ukendt dengang, en høj taburet med tværribber til fødderne, men uden rygstøtte, så ve den stakkel der i et ubetænksomt øjeblik lænede sig tilbage, for at hvile ryggen, en tegnelampe, én knage i knagerækken til overtøj og i tegnebords skufferne selvfølgelig ens tegneudstyr.

Det var en stor omvæltning at komme fra den lille elevstue med 4 tegneborde ned i lille tegnesal og der blive placeret imellem kollegaer, der alle var ældre end en selv. Det var på én gang både belærende og opdragende for os unge.

Tiltaleformen var naturligvis overalt: De - men så vidt jeg husker, var man du's med det forudgående topografmedhjælperhold.

Man opdagede hurtigt, at det at tegne også var foreneligt med at lytte til, hvad der blev sagt rundt omkring ved de andre tegneborde og efterhånden som tiden gik, deltog man med samme ivrighed i diskussionerne, som alle de andre.

Hvilke historier, hvilke hændelser, hvilke optrin har disse tegnesale ikke været udsat for! Når udkommandofolkene kom hjem om efteråret, var der stof til hele vinteren og vi lå flade af grin hen over tegnebordene, når der blev løst op for sækken med udkommandominder - og var der nogen, der havde oplevet noget og kunne fortælle ja, så var det topograferne.

At blive placeret imellem så mange kollegaer, der alle havde den samme uddannelse, men menneskeligt set var vidt forskellige var, som tidligere nævnt, meget belærende, især når de en sjælden gang lukkede op for deres fortid og fortalte om, hvad de havde været i gang med før deres ansættelse ved Geodætisk Institut.

Det har nemlig altid undret mig, at mine ældre kollegaer var rekrutteret fra så forskelligartet erhverv som: Landmand, gartner, hønseavler, kadet m.fl. men sådan var det og ved nærmere eftertanke kunne det jo også være ganske underordnet, idet man ved Geodætisk Institut begyndte helt forfra og med en så specifik uddannelse, at det senere kunne være vanskeligt, at søge et andet job ude i det civile erhverv på det tidspunkt.

Her rundt omkring mig sad de så - Den sarte klassisk musikelskende topograf, der selv spillede fortrinligt klaver og som blev blå i hovedet, når han hørte, at vi unge om aftenen havde været inde i Montmartre og høre jazz.

Litteraturskeren, der skar en foragtelig grimasse, når han opdagede, at vi læste tegneserier. Der var hukommelsesgeniet, som med sine spørgsmål til os, elskede at vise os, at vi skulle havde haft vores skolepenge tilbage, de var givet dårligt ud.

Men sjovt var det. Vi lyttede, vi sugede til os, vi lo og spøjte og følte alligevel, selv om der var så mange individualister iblandt os, at der var noget, der bandt os sammen i et fællesskab.

I tegnesalene forstummede alt snak, tale og latter en gang om dagen (ca. kl. 10) og ofte 2 gange om dagen (ca. kl. 14) - det skete, når døren til revisionskontoret gik op og kartografen begyndte sin inspektion med besøg hos hver enkelt - ung som gammel.

Med et enkelt blik kunne vi straks se, om kartografens humor var godt eller dårligt. Var det godt, vidste vi, at man kunne tillade sig, at optræde en smule mere frit end hvis humøret var dårligt, så var det tilrådeligt kun at sige det allernødvendigste.

Enhver topograf rejste sig for kartografen, når han nåede frem til ens tegnebord her overlod man ham sin taburet, medens man selv stod ved siden af, hvorefter ens arbejde blev vurderet og kommenteret. I denne situation var det tilrådeligt ikke at spille klog - holde lav profil, som man siger. Jeg har tidligere fortalt, at kartografens afgørelse var absolut indiskutabel.

Det hændte af og til, at kartografen - når han havde sat sig ved ens tegnebord - støttede hovedet med hænderne og stirrede stift ned på ens arbejde. Her skulle man være stille - stå roligt ved siden af. Vi vidste nemlig nu alle, at kartografen "ikke var nærværende" - hans tanker var helt andre steder henne - hvor var svært at sige, men måske gennemgik han morgenens skænderi med de stridbare kollegaer inde på revisionskontoret - og de vandt som regel, så kartografens humør var på nulpunktet. Efter nogen tid - uendelig lang tid forekom det én rejste han sig med ordene: Ja ja- fortsæt De bare og audiensen var forbi, når han herefter forlod tegnesalen, lød der et lettelsens suk fra personalet.

Det kunne dog ske, at kartografen - inden han begyndte sin runde, kastede et blik ud over tegnesalen (han begyndte altid i lille tegnesal) og var der én eller to pladser, der var tomme, vendte han om og gik igen ind på revisionskontoret.

Selvfølgelig kendte vi tidspunkterne for kartografens inspektion og tilrettelagde vores

tilstedeværelse derefter, men det kunne jo ske, at man i instituttet blev opholdt andre steder og glemte inspektionen. Var man ved kartografens entré nr. 2 stadig fraværende, så var det, for de unges vedkommende sikkert, at man kom til at aflægge "rapport" over fraværet, når kartografen nåede frem til ens plads og man igen var tilbage.

Her skal man huske på, at hvis man ikke forinden havde været inde hos kartografen og fået fri til et eller andet nødvendigt og således stod på hans liste over fraværende - så havde han krav på, at få at vide, hvor de unge mennesker havde været henne. Tegnesalen var ens arbejdsplads og ikke andre steder. Lad mig her gengive en episode, der netop handler om ikke at være på sin plads ved kartografens inspektion.

I lille tegnesal sad to nyudnævnte assistenter. Den ene var en middelhøj, tynd mand, der altid nøje overvejede, om han skulle gøre det eller det, eller han skulle gøre noget helt andet. Han var en rar, høflig, ængstelig af natur, men venlig fyr, der i det daglige var satans irriterende med sin vægelsindethed. Lige ved siden af ham sad hans dimentrale modsætning: En "Bamse"- middelhøj - bredskuldret (han brugte altid uden selv at tænke over det to stolerygge, til at hænge sin jakke over). Han var i sin fritid baryton sanger i et amatørkor, så hans stemme var forholdsvis dyb. Han var en fandenivoldsk person, der efter hans egen (og min) mening, var havnet det forkerte sted.

Som man måske kan regne ud, var sidstnævnte bestemt ikke kartografens yndling. Hertil kom, at han dag ud og dag ind irriterede kartografen, ved først at rejse sig fra sin plads, når denne havde fået lov til at stå og vente 1-2 sekunder ved siden af "bamsen". Når dette skete, skubbede han med haserne sin stol baglæns ud i tegnesalen med et brag, der bragte kartografens tålmodighed til bristepunktet.

En dag, da formiddagsrunden begyndte, var både den "følsomme" og "bamsen" fraværende. Kartografen havde været klar til første runde, men var gået ind igen - da de begge to leende arriverede. Skynd jer - lød det fra kollegaerne, han har været her. Åh gud sagde den "følsomme" og for hen og begyndte at tegne. Men "bamsen" erklærede højt og tydeligt, at det ville han skide på. Kartografen gjorde nu sin entré nr. to, men imod sædvane gik han lige hen til de to og følgende ordveksling fandt herefter sted: De var ikke på Deres plads X - hvor har De været henne? - Den "følsomme" fremstammede, at han havde været på toilettet - Kartografen: NA, nå - og De Y - De var heller ikke på Deres plads, hvor var De henne? - "Bamsen" svarede med sin dybe røst: På toilettet hr. kartograf - Kartografen: Nå,nå - lang pause - og så kom det morsommeste, som kartografen nogensinde har sagt i sin regeringstid:

Nå, nå - De tisser måske sammen ligesom damerne - og hermed var "bamsen", for en gangs skyld gjort bet - og hele tegnesalen lo, men først de kartografen igen var gået ud.

"Bamsen" satte sig i øvrigt et andet uforglemmeligt minde i lille tegnesal. Det skete den dag, da han blev indkaldt til militærtjeneste og endnu engang med sin dybe røst erklærede: At det ville han skide på og meldte sig som militærnægter. Det var i og for sig i orden alt sammen, hvis ikke det havde været fordi, hans far var stabsofficiant og dermed kollega til samtlige guider i store tegnesal.

Da det rygtedes, at "bamsen" havde meldt sig som militærnægter, stormede den ene guide efter den anden ind til ham og gav ham en verbal skideballe. De værste injurier blev hældt ned over ham, men "bamsen" bevarede fatningen og erklærede endnu en gang dog først efter de havde forladt tegnesalen, at han ville skide på dem alle sammen.

Jeg skylder at fortælle her til slut på historien, at den "følsomme" og "bamsen" væddede en stor middag med diverse vine: Den, der først sagde sin stilling op ved Geodætisk Institut, havde vundet - behøver jeg at fortælle hvem der vandt? - men den "følsomme" fulgte efter et halvt års tid senere.

Tegnesalene.

Tegnesalene var som nævnt meget store. Der var højt til loftet og da Chr. IV var en solid byggherre, var murene i Proviantgården imellem 1½ og 2 meter tykke. Da der var mange nicher i salene, var de følgelig så tykke, at der var god plads til 2 tegneborde i hver niche.

Når jeg forsøger på, at beskrive tegnesalsmiljøet, kan jeg ikke komme uden om også at omtale opvarmningen af salene i vintertiden. Vi skal her erindre, at vi befinder os i is og krigsvintrene 1940-45, med kuldegrader helt ned til minus 40. Det var derfor klart, at de mange kubikmeter luft skulle, være opvarmet til om morgenen, når vi ankom, således at vi straks kunne begynde tegnearbejdet.

Skete det, at Slotsholmens Varmecentral - som efter kl. 16.00 skruede ned for temperaturen, eller i weekenden helt lukkede og herefter glemte at lukke op mandag morgen - ja, så var det ikke muligt, at føre en tegnepen med den præcision, der var krævet.

Man sad derfor på sin plads i tegnesalen ofte med overtøjet på og skihuen trukket ned over ørene og ventede på, at varmen skulle komme tilbage.

Det var egentlig ganske rart at sidde afslappet og vente, samtidig med at snakken gik - men det var kun en stakket stund. I hver ende af tegnesalene var der placeret nogle varmeovne, hvis lige ikke fandtes i hele kongeriget Danmark. De havde en diameter på ca. 120 cm. og bestod af mange, store, cirkulære hule støbejerns runddeller - den ene ovenpå den anden og indbyrdes kun forbundet i midten, igennem én stor fælles fødeledning (rør). De var så høje, at de færreste nogensinde havde set, hvordan de så ud i toppen, for det hele var kapslet inde med én stor, rund, sammensvejet jernskærm, der stod omkring runddellerne på 4 jernfødder.

Når jeg har prøvet på at beskrive disse ovne så detaljeret, så hænger det sammen med følgende: Dampen - for det var damp, man brugte, blev om morgenen lukket ind i systemet fra Slotsholmens Fordelercentral. I løbet af natten havde de afkølede dampe fortættet sig til vand, der sandsynligvis lukkede af for ovnens afløb i bunden. Når den nye dampopvarmning om morgenen sivede ind i støbejernsrunddellerne, udløste det en fantastisk larm. Det var som om alle djævle hamrede og bankede derinde, for at komme ud. Alt samtale var umulig - vi råbte til hinanden, hvis det var nødvendigt, ellers sad vi bare og ventede, med skihuen trukket ned om øerne (et komisk syn) indtil det langt om længe ebbede ud - hvilken stilhed efter dette inferno.

Denne larm, som jo måtte have været et stadig tilbagevendende problem igennem mange årtier, blev langt om længe bragt til ophør, da Slotsholmens Kedelanlæg skiftede over til radiatorer og varmtvandsopvarmning.

Da man nedlagde disse store ovne faldt der fra deres topstykke en masse ølkapsler ned. Guiderne har sikkert igennem lige så mange årtier, øvet sig at ramme toppen af ovnene fra deres tegnebord, når det var frokost.

Kl. 12.00 - 12.50 var der frokostpause. Marketenteri eksisterede ikke så man spiste på sit

tegnebord, som man forinden havde dækket til med et makulaturark.

Få år efter vores nedflytning til lille tegnesal blev der dog opsat spiseborde, men pladsen var i forvejen trang her. Store tegnesal havde dog spiseborde, men ve den topograf, der satte sig der. Pladserne var nemlig i begyndelsen kun beregnet for guiderne, der hver havde deres faste stol ved bordet. De 4 af guiderne skyndte sig ved hver frokost at spise deres mad, hvorefter man gik over til kortspil, som efter hvert spils afslutning ivrigt blev diskuteret såvel indbyrdes, som med kollegaer, der så på. Topograferne i store tegnesal sad ved deres tegneborde og spiste, læste, skrev breve eller hvad man nu var beskæftiget med. Det var nemlig forbudt, at forlade tegnesalene uden tilladelse.

En gang om året - altid i vinterperioden - blev der afholdt generalforsamling og bogauktion samtidig i: "Guidernes Læseforening af 1873 - Generalstaben".

Denne læseforening var sandsynligvis verdens ældste. Den blev, som navnet siger - stiftet i 1873 af Generalstabens guider. Formålet var igennem et medlemskontingent at indkøbe aktuelle fag og skønlitterære bøger, som herefter cirkulerede imellem medlemmerne, der på den måde fik lejlighed til, at stifte bekendtskab med datidens forskellige aktuelle forfattere. Læseforeningens bestyrelse tog herefter stilling til, hvilke bøger, der efter endt cirkulation, skulle indgå i det faste bibliotek (som man selvfølgelig fortsat kunne låne fra) og hvilke, der skulle ende på omtalte bogauktion.

Denne bogauktion foregik under gemytlige former - topografer og guider bød hinanden op - og det var her, som om alle anciennitetsgrænser faldt og gav plads for muntre tilråb m. m. Især vi elever, der var medlem af læseforeningen, blev opfordret til ivrigt at byde ved auktionen - for som der blev sagt: Det er dem, der har pengene! - hvordan det så skulle forstås?

For det indkomne beløb fra auktionen blev der igen købt bøger til cirkulation.

Som det jo måtte gå, blev guiderne én for én pensioneret og topograferne rykkede langsomt ind i læseforeningens bestyrelse og førte foreningen videre.

Det faste bibliotek havde efterhånden fået en anseelig størrelse, men som årene gik, blev lysten til at læse ringere og ringere hos topograferne, samtidig med at medlemstallet faldt katastrofalt og i nyere tid blev den gamle læseforening definitivt bragt til ophør ved foreningens opløsning i forbindelse med en kæmpe bogauktion over det faste bibliotek, hvorved mange bøger igen vendte tilbage til de gamle medlemmer af: "Guidernes læseforening af 1873:

En af de guider, man som elev og også senere, fik mest med at gøre var: Depotforvalteren. Han kom sjældent i tegnesalene, men skete det, var der altid en årsag hertil. Hans domicil var i stueetagen. Han stod for alt materiel, lige fra det største (biler) til det mindste tegneudstyr (passernåle). Hans arbejdsområde var stort og han var altid en travlt optaget mand, der betragtede hele Geodætisk Institut som sin personlige ejendom og følgerigt vogtede nidkært over alt materiel og var som sådan "staten en god mand".

Ligesom kartografen var uindskrænket leder i tegnesalene - således var depotforvalteren uindskrænket leder og ansvarshavende for alt materiel og udstyr for alle afdelinger, der var tilknyttet Geodætisk Institut, hertil kom, at han også var leder af kortsalget.

Til sin disposition havde han en stab af lagerarbejdere, arbejdsmænd, chauffører, kontorassistenter, for ikke at tale om værkstederne i Buddinge med: Snedkere, tømrer, bogbinder, urmagere, malere og finmekanikere.

Hans ordrer blev som regel efterfulgt af sætningen: "Vil De være så venlig" - og disse ord startede med et smil eller måske mere en grimasse og inden sætningens afslutning, var smilet skiftet til det gamle alvorlige ansigtsudtryk.

Han var så vant til at kommandere og give ordrer, at han ofte selvfølgelig uden selv at vide det - kunne komme til sige de mærkeligste ting. F.eks. udspandt der sig følgende envejskommunikation med en ældre lagerarbejder: "Vil De være så venlig" - at tage disse papirer (han stod med dem i hånden) og lægge derhen (afstand 1 m.) og så komme tilbage til mig igen.

Der var ingen, der opponerede imod en sådan tiltaleform. Den var naturlig for depotforvalteren og hans omgivelser, der ganske givet ikke har forbundet noget mærkeligt ved en sådan ordre.

Skulle man have en ny blyantspencil (som dengang var en forholdsvis ny tegnerrekvisit) kunne det kun ske igennem depotforvalteren og der udspandt sig herefter følgende samtale: "Hvad siger. De unge mand - er Deres pencil gået i stykker - lad mig se (den blev nøje undersøgt), ak ja unge mand hvordan kan De da være så letsindig. Ved De hvad De kan - De kan få min (hans hånd gled op til jakkelommen ved reverset) - Den har jeg haft i mange år og den fejler ikke noget. Man takkede, selv om man vidste at den næste, der kom i samme ærinde skulle igennem den samme procedure og måske endda få udleveret min gamle slidte pencil, der nu havde fået plads i jakkelommen.

Når disse små hændelser refereres her er det på ingen måde for at gøre nar, men udelukkende for at give et billede af, hvad man dengang kunne tillade sig i forholdet: Overordnede/personale og personale/overordnede.

Det var en kendt sag, at samme depotforvalter var en særdeles holden mand. Man kunne derfor berige ham med en stor glæde, ved i et roligt øjeblik at gå hen til ham og bede ham veksle f.eks. en hundrekroneseddel (det var mange penge for en elev dengang) - så gerne, lød svaret og op kom en fire fløjet tegnebog, der med et klask blev lagt på bordet foran ham og med en speciel håndbevægelse blev de fire fløje lukket op. Jeg husker det tydeligt for der sad de: Alle femhundrekronesedlerne - alle hundrekronesedlerne ordnet i grupper af 10 - alle tikronesedlerne ordnet i grupper af 10 - o.s.v. En af de sidstnævnte blev lirket frem og overbragt selvfølgelig med ordene: "Vil De være så venlig"- at tælle efter.

Man konstaterede - under hans vagtsomme blik, der talte med - at alt var i orden - man takkede - og tegnebogen blev igen lukket, efter at ens sølle hundrekroneseddel var kommet ind i rækkerne, hvorefter den med et elegant armsving gled tilbage i jakken. Havde man tid til at se efter, ville man have set et lille tilfreds smil brede sig hen over depotforvalterens ansigt.

Det var helt klart, at depotforvalterstillingen krævede et mandfolk med begge ben på jorden. Arbejdsområdet var så stort og specifikt, at hvis ikke stillingen var besat af en mand med en stærk vilje, så ville han være blevet løbet over ende efter kort tids forløb af det pres, som personalet - her hele Geodætisk Institut - med de mere eller mindre relevante henvendelser - lagde på ham.

Når man senere erfarede, at mennesket bag depotforvalteren, i andre mere private forhold, både kunne være økonomisk hjælpsom og rådgivende overfor sit personale - ja så steg ens agtelse et par grader for denne mand.

Hans kompetence var stor og så vidt jeg husker, var han kun underlagt Geodætisk Instituts direktør: Professor Niels Erik Nørlund.

I de sidste år blev det mere og mere klart, at det jo måtte komme - at denne ældre guide og depotforvalter havde slidt sig op. Et hjerteanfald bragte ham på hospitalet og da han efter en måneds tid igen kom tilbage og her inviterer en ung kvindelig assistent, der bod ham velkommen og spurgte til hans helbred - lød svaret: Tak frøken - det er så dårligt, som det overhovedet kan være, men nu har min kone og jeg bestilt en middelhavsrejse - og så får vi se. Han nåede aldrig middelhavet. Hjerteanfald nr. 2 satte en stopper for denne stovte mand.

Hvordan var tegnesalsinteriøret i 1944? ja, der var bestemt ikke gjort noget for, at personalet skulle se lysere på tilværelsen, når de opholdt sig her, på gangene, ja sådan set over hele Geodætisk Institut.

Væggene havde den grå standardfarve, som alle statsinstitutioner regulatorisk skulle have dengang. Der kunne derfor være en kold atmosfære tilstede i tegnesalene. Det følte man især, når man om sommeren aflagde besøg i de tomme sale, men som tidligere nævnt, blev denne følelse til dels ophævet, når personalet vendte tilbage og skabte liv i efterår, vinter- og forårsmånederne.

Udsmykningen var arvet fra Generalstabens Topografiske Afdeling og var heller ikke oplivende.

Kobberstik, reliefkort og mange andre korttyper "prydede" væggene. På den tid havde man imidlertid ikke sans for nogle oplivende momenter i form af reproduktioner, malerier m.m. Man havde svært ved at se, at når man hele dagen året rundt arbejdede med kort, så var det måske ikke lige det, man elskede at se på væggene og jeg er overbevist om, hvis én af os - såvel i elevstuen som nede i tegnesalen - havde hængt noget andet op så ville det øjeblikkeligt være blevet beordret fjernet.

Tiden, ånden var ikke moden til den slags luksus - det var et arbejdslokale og ikke et udstillingsrum for moderne kunst - kan jeg høre kartografen sige.

Ned fra loftet i de høje sale og hen over nogle store skuffemøbler hængte nogle store lamper med meget store skærme vertikal stilling let gled op og ned v.h.a. en kontravægt i elipseformet porcelæn. Disse kontravægte var fyldt med hagl. Allerede i min elevtid blev disse hængelamper nedtaget og erstattet med mere tidssvarende belysning. De ville i dag i 1992 have været antikke og kostet en formue.

Men nedtaget blev de og haglene må af en eller anden i store tegnesal være blevet udtaget og anvendt til genbrug i lille tegnesal på den måde, at en håndfuld hagl - fra mellemdøren imellem de to tegnesale blev kastet ned over os, når vi alle i en rolig stund arbejdede intenst. Vi opdagede aldrig gerningsmanden, idet døren var lukket forinden, men da rengøringspersonalet fik hagl i hænderne, når de vred gulvkluden op - og klagede - ophørte denne spøg.

Det er værd at bemærke, at denne spøg - som vi bestemt ikke tog ilde op - kun var morsom, når det gik ud over lille tegnesal. Den modsatte vej - fra lille til store tegnesal var ganske utænkelig

og havde måske udvirket synderens afskedigelse, hvis han var blevet fundet.

Toiletterne var i 1944 efter min og andres mening under alt kritik - men igen, set med datidens øjne, har det sikkert været normalt. De 6 kabiner var vidt åbne foroven og forneden og da de lå på en indskudt etage, var der meget, meget lavt til loftet. Dagslyset var kun forment adgang igennem et lille vindue ved gulvet, så den elektriske belysning brændte konstant. Da det var forbudt at ryge på arbejdsstedet, bortset fra spisepauserne, var der følgerigt her et mindre samlingssted for alle kronisk rygende og det lave loft var nikotinpult efter mange årtiers ophold her.

Hvor mærkeligt det end lyder, knytter der sig en morsom historie til dette toilet!

En dag blev det nemlig selv vores depotforvalter for meget. Loftet skulle hvidtes over og toilettet blev lukket med ref. til toilettet i Teknisk Afdeling.

På den tid arbejdede der i Geodætisk Instituts regi en lille enarmet maler. Han rørte rundt i malerbøtten med sin ene hånd, samtidig med at han i siddende stilling holdt fast på bøtten med benene. Hans slogan var: "Det kan ikke være anderledes" og det blev anvendt i tide og utide. Depotforvalteren tilkaldte den lille maler og gav ham besked på at hvidte loftet og give træværket "en hurtig genopfriskning" - som det hed dengang.

Efter en uges forløb blev toilettet igen åbnet, men mange års nikotinpåvirkning var ikke sådan at holde tilbage. Det nyhvidtede loft blev gult igen og vi var tilbage til status quo. Den enarmede maler har sikkert fået en verbal omgang og lige så sikkert er det, at han med et lunt smil har svaret: "Det kan ikke være anderledes" - så vidt jeg husker, så vi ham ikke mere.

Efter en lille uges ophold gjorde murerne deres entré. Toilettet blev atter lukket, denne gang for en betydelig længere periode - og hele loftet blev revet ned, genopbygget, hvidtet og træværket fik for anden gang: "En hurtig genopfriskning". Da toilettet igen blev åbnet syntes alle, at det havde hjulpet gevaldigt på helhedsindtrykket.

Nogle dage efter tabte trykkeriet, der havde til huse lige over toilettet, en stor bøjte med brugt rensesvædske. Substansen sivede ned igennem gulvbrædderne og bredte sig ud over det nye loft. Der er ingen melding om, hvordan depotforvalteren tog det. Havde den lille maler været her, havde han sikkert igen anvendt sit slidte slogan.

I de efterfølgende år tog pletten i loftet mere og mere karakter af ISLAND og for at gøre det hele fuldkommen - stod der en morgen med store bogstaver hen over loftet: ISLAND. Mange år efter blev toilettet radikalt ombygget og ændret til mere tidssvarende forhold.

Som elev hørte man selvfølgelig til den topografiske afdeling/topografisk sektion, med standplads i tegnesalene - man havde intet at gøre andre steder - men nysgerrigheden drev en til at besøge de andre dele af Proviantgården, hvis der var mulighed for det. Især de øvre etager hvor Teknisk Afdeling holdt til, fristede os unge og kunne vi se vores snit til at tage én etage længere op end Fotogrammetrisk Sektions gang, hvor også vores elevstue lå - ja, så gjorde vi det. I dag, hvor dette skrives, eksisterer Geodætisk Institut ikke mere. De faciliteter, jeg i dette erindringskrift beretter om, er revet ned og ombygget i den hellige rationaliserings navn og for at gøre det hele totalt uigenkendeligt brændte i 1992 en tredjedel af den nyistandsatte Proviantgård- med et efterfølgende smæk til skatteborgerne på ca. 80 mill. til genopbygning.

Men dengang var instituttets øverste etager særdeles spændende at besøge. I tagetagen helt oppe stødte man på 2 store magasinrum - det ene over det andet, men det nederste, rum nr. 1, var aflåset. Det skete imidlertid, at man glemte at låse døren ind til magasinrum nr. 1 - og så smuttede vi ind på opdagelse.

Det første magasinrum var fyldt med spændende ting, der lige siden forrige århundrede var blevet opmagasineret her. Statens ting kunne dengang ikke sælges. Var en genstand ødelagt og ikke værdig til reparation, blev den kasseret - der blev udstedt en kassationsattest, hvorefter den blev kørt væk - hvorhen er jeg egentlig aldrig blevet klar over, for Hærens Auktioner blev først oprettet langt senere, mener jeg.

Anderledes forholdt det sig med ting, der var intakte, men nu var blevet forældet og erstattet med nye moderne typer - her kunne man f.eks. nævne måleinstrumenter. Man kunne ikke dengang kassere brugbare måleinstrumenter, fordi de var gået af mode - for hvor skulle man gøre af dem? Så derfor blev de sat op i magasinerne og gik her - år for år - mere og mere i glemmebogen i takt med at indholdet i skabe og montre voksede.

Vi elever gik altså rundt deroppe og så på de mest pragtfulde, mest forskelligartede samlinger, hvis brug vi for det meste ikke havde nogen anelse om. At der var støv og spindelvæv overalt, gjorde det dobbelt spændende, blandet med en lille smule uhygge, p.g.a. den ringe lysmængde, der nåede igennem de små tagvinduer.

Var man nået til midten af dette lange magasinrum, stødte man på en bred loftsstige, som foroven var lukket med to faldlemme. Selvfølgelig måtte vi undersøge, hvad der var deroppe - nu da vi alligevel var på forbuden vej. Forsigtigt blev lemme løftet og skubbet til side under hængslernes knirken og nye herligheder åbenbarede sig. Vi var nemlig - troede vi - så langt oppe, som vi kunne komme og stod nu på "Grønlandsloftet"- som hovedsagelig rummede ting med relation til Grønland.

Igen gik vi stille på opdagelse og til vores store forundring fandt vi - helt henne ved Proviantgårdens gavlmur - en lille snoet trappe - meget smal - kun én person ad gangen kunne gå her. Indgangen til trappen var lukket med en tremmedør og hængelås. Tremmerne var imidlertid bøjet til side, således at vi uden besvær kunne forcere døren.

Vi måtte se, hvor den førte hen og pludselig stod vi i det lille tårn, der prydede gavltaget på Proviantgården. Op igennem gulvet i midten af tårnet - og sandsynligvis godt fundamenteret i Chr. IV gamle bygning, kom en firkantet murstensstøbning, på hvis overside der i midten var en lille fordybning med en platinstift. Vi stod overfor en af Generalstabens trigonometriske stationer og den firkantede overflade var følgelig beregnet til en instrumentopstilling.

Man kunne undre sig over, hvordan man herfra kunne få sigtelinjerne ud i terrænet, idet der i tårnet var mange lodrette sprosser med smalle rektangulære vinduer - men det var der tænkt på - et hånddrev på tårnets inderside kunne få hele tårnet til at dreje rundt, idet det fornedet var udstyret med en rund tandkrans, der greb ind i en tilsvarende krans på fundamentet. Når man betjente hånddrevet, drejede tårnet rundt og problemet med sigtelinjerne var hermed løst.

Allerede langt før min tid var denne station sandsynligvis ubrugelig, idet sigtelinjerne nok kunne komme ud, men så heller ikke længere, da højt byggeri omkring Proviantgården lukkede af for videre udsyn fra stationen.

Det er forståeligt, at det personale der arbejdede på Geodætisk Institut i de sidste år inden udflytningen ikke kan genkende min beskrivelse af magasinlofterne, for da var de forlængst tømt og omdannet til: Tematisk/Kartografisk Sektion.

Gik man i øverste etage til højre for magasinlofterne over imod Teknisk Afdeling - helt ude ved Proviantgårdens ydermur - kom man igennem en lang, støvet gang, hvor man opbevarede de 835 tryksten (+ 53 fra Færøerne) til de ligeså mange måleborde i mf. 1:20.000. Har man én gang prøvet at løfte en sådan sten, vil man hurtigt opdage hvilken betydelig vægt, den repræsenterede.

Det var altså mange tons, der var opmagasineret her og vi talte ofte om, hvornår de - sammen med trykkerimaskinerne, der ligeledes var anbragt her i øverste etage - gik igennem alle Proviantgårdens etager.

Men en skønne dag blev også de kørt bort - så vidt jeg husker til genopmagasineret i Geodætisk Instituts Buddinge Batteri.

Disse litografiske sten blev importeret fra Tyskland. Så vidt jeg er. underrettet - nærmere bestemt fra Sollenhofen i Bayern, hvor de berømte kæmpekalkbrud var beliggende. De var nok mest kendt for deres indhold af fossiler fra juratiden for 200 mill. år siden.

Disse sten var p.g.a. deres fintkornede sammensætning velegnet som litografiske tryksten, men før end de kunne anvendes hertil, skulle de slibes plane på tryksiden. Til dette formål anvendte man nogle kuglerunde (på valnøddestørrelse) keramiksten - i 1944 stod der endnu i de før omtalte magasinrum sække med disse kugler og vi undrede os dengang over, hvad de havde været brugt til. Trykstenen blev af mekanisk vej sat i horisontal bevægelse, men forinden var der blevet lagt en ramme ned over den og indenfor denne rammes begrænsning blev keramik eller porcelænskuglerne anbragt så tæt, at der ikke kunne være flere. Når stene med ramme og kugler blev sat i bevægelse og der til stadighed blev tilført fint slibepulver, samtidig med at en svag vandstråle løb ned over stenen - ja, så ville den efter nogen tids forløb være blevet slebet så plant, at den var klar som tryksten.

Processen med slibemidlet blev udført manuelt af en ældre trykkeriarbejder, der, efter hvad der fortælles, var blevet så dreven til at sidde og passe slibeværket, at han kunne sidde ved rammen og sove samtidig med, at han i søvne med jævne mellemrum kastede slibemidlet på stenen. Når han sad der og sov, faldt hans underkæbe ned, således at kollegaer og spasmagere kunne tage hans kunstige overmund ud og lægge i hans skød, til stor forundring for manden selv, når han vågnede.

Som bekendt blev i 1928 Den Danske Gradmåling og Generalstabens Topografiske Afdeling - lagt sammen til institutionen: Geodætisk Institut. Som direktør blev udnævnt den højt estimerede N.E.Nørlund, der fra 1923 havde været direktør for: Den Danske Gradmåling .

Direktør N.E. Nørlund var en videnskabsmand med mange specialer. Han var en høj tynd mand, altid stilleligt klædt i mørkt tøj med en sort forholdsvis lang overfrakke - om halsen et hvidt silkehalstørklæde - og på hovedet bar han en sort høj hat.

Personalet så ham sjældent, men mødte man ham på hovedgangen i Geodætisk Institut - hvad der af og til hændte - hilste man selvfølgelig og den høje tynde mand drejede herefter overkroppen hen imod én, medens underkroppen fortsatte ligeud, løftede på hatten og svarede med et næppe

hørligt: God dag.

Direktør, professor N.E.Nørlund var som nævnt videnskabsmand og da han var svoger til atomfysikeren Niels Bohr og broder til Nationalmuseets direktør Poul Nørlund - sås begge personligheder af og til i Geodætisk Instituts regi.

I daglig tale ved instituttet blev titlen: Direktør - sjældent anvendt. Når man omtalte N.E.Nørlund, var det: Professoren. Der var stor respekt omkring professoren - selv afdelingschefer - med rang af oberst - var som regel altid en smule beklemt ved at skulle ind til professoren. Det fremgik med al tydelighed af den måde, de bankede på professorens dør ind til hans kontor ja, jeg har sågar set en overordnede stå og banke på den forkerte dør, så optaget var han af, hvad han nu skulle sige, når han kom ind.

Vi - personalet - kom aldrig tæt på denne personlighed, det var der simpelthen ikke mulighed for.

For elevholdets vedkommende skete det to gange. Den ene gang var, da vi af afdelingschefen - kort efter vores start ved Geodætisk Institut - blev præsenteret for: Direktør, Professor, Dr phil N.E. Nørlund.

Den anden gang var, da han som censor overværede vores mundtlige eksamen i topografi. Jeg erindrer intet spændende eller ophidsende ved disse to møder.

Der var dog et tredje møde med professoren flere år senere, som så til gengæld står printet ind i min hukommelse.

På daværende tidspunkt arbejdede jeg i Fotogrammetrisk Sektion og sad her ved stereoplanigraf nr. 1, da døren en dag gik op og ind trådte en masse prominente besøgende fra en eller anden kongres i byen. Der var afdelingschefen, der var sektionschefen og flere andre udenlandske militærpersoner af høj rang - og til sidst kom professor N.E. Nørlund.

Da man var kommet ind og stod samlet omkring instrumentet, vendte alle sig imod professoren og forventede et udspil, men professoren var ikke til sinds at åbne diskussionen. Han stod med hænderne på ryggen og så - ned i gulvet. Da det herefter blev klart for alle, at fra den side kunne man ikke forvente sig noget - gik "taleretten" videre til næstkommanderende: Afdelingschefen - men heller ikke han var meddelsom - han stod også med hænderne på ryggen, lænet op ad væggen og så op i loftet.

Herefter fortsatte "taleretten" videre til sektionschefen, der nu synligt forvirret var klar over, at han var sidste mand til at redde den pinlige situation og Geodætisk Instituts omdømme - til og med var det jo hans sektion vi befandt os i.

Var der noget sektionschefen var god til, så var det - selvfølgelig på engelsk - at redegøre for Fotogrammetrisk Sektions Grønlands udtegnings v.h.a. skråbilledmetoden i mf. 1:200.000, udført på stereoplanigrafene.

Da det hele var overstået, gik "taleretten" den modsatte vej. Sektionschefen så på afdelingschefen. Afdelingschefen så på professoren - men måske har professoren tumlet med et vanskeligt matematisk/geofysisk problem - for han var igen tavs og fjern.

Denne tavshed var ved at blive pinlig, da professoren pludselig "vågnede op" og sagde de berømte ord: Most Ice - hvorefter han vendte rundt og gik ud, efterfulgt af hele det forbavsede følge. Da døren igen var lukket og vi to assistenter sad alene tilbage, sagde den ene: Fanden tage os om vi er ansat her, til at sidde og udtegne is.

Allerede i 1928 - ja sådan set før - da Geodætisk Institut blev oprettet som kortlæggende institution var det klart, at ajourføringen af de 835 måleborde (en serie der var meget berømmet uden for Danmarks grænser) ikke kunne holde trit med den voldsomme udvikling, der foregik ude omkring i landet. Især omkring storbyerne og deres opland var udbygningen så kolossal, at målebordene her var håbløst forældet og selv om rekognosceringen (ajourføringen) netop blev sat ind i disse områder, var personalet talmæssigt ikke stort nok til at løse denne opgave.

Den nyudnævnte direktør var selvfølgelig helt klar over dette problem og Fotogrammetrisk Sektion - der under Generalstabens Topografiske Afdeling blev oprettet d. 15 NOV 1922 - havde i de næste årtier - ja, lige til professorens afgang fra instituttet - hans store bevågenhed - det var nemlig helt klart, at bordmålingsmetoden tilhørte fortiden og fremtidens opmåling skulle finde sted v.h.a. flyvefotogrammetrien - men herom nærmere i afsnittet: Fotogrammetrisk Sektion.

Direktør, professor, Dr phil N.E.Nørlund var en mand med utallige litterære arbejder bag sig inden for de beslægtede områder: Matematikken, Geodæsien og Astronomien. Som tidligere nævnt var han agtet ikke blot i videnskabelige kredse, men også i Forsvarsministeriet som Geodætisk Institut dengang hørte under. Det sidste skulle vise sig at være en stor fordel for instituttet i den udvikling, der nu tog fart indenfor flyvefotogrammetrien.

Professorens rolige, velovervejede argumentation i Forsvarsministeriet skaffede de - set med datidens øjne - store pengebeløb til indkøb af fotogrammetrisk udstyr - i begyndelsen først og fremmest til brug for Grønlands kortlægning.

I de sidste år inden professoren, p.g.a. alder måtte forlade posten som direktør for Geodætisk Institut - blev der blandt hele personalet samlet ind til et portræt af professoren - malet af en anerkendt portrætmaler - så vidt jeg husker, betalte alle 5 kr. pr. måned i et år af deres løn, til dette formål. Portrættet hængte i Geodætisk Instituts administrationsgang lige indtil instituttets nedlæggelse og utallige er de, der her har passeret Direktør, professor, Dr phil Niels Erik Nørlund.

I foråret 1947 havde jeg fortsat som topografmedhjælper min standplads i lille tegnesal. Jeg nåede aldrig at blive "forfremmet" til store tegnesal. Den efterhånden i lille tegnesal noget trivielle rentegning af måleborde var begyndt, at få mig til at overveje, om tiden ikke var moden til at søge op i Fotogrammetrisk Sektion, der havde til huse en etage over tegnesalene - idet jeg var klar over, at det fremover måtte være flyvefotogrammetrien, som moderne kortlægning skulle baseres på.

Jeg ved ikke om kartografen var tankelæser, for en dag blev trivialiteten i arbejdet afbrudt, ved at han foran mig lagde et islands kort, hvad der vidner om, at Geodætisk Institut endnu i 1947 ikke var helt færdig med Islands kartografi, for opmålingen af Island var forlængst afsluttet.

Jeg var af kartografen sat til at tegne "hamre" på de islandske blade i mf. 1:250.000 - men forinden skulle jeg øve mig på signaturen, inden jeg gik over til at arbejde på originalmaterialet. Det var en fremgangsmåde, der var helt i overensstemmelse med gældende praksis.

Det var en af de omtalte perioder, hvor der hvilte en mørk sky over kartografens hoved. Jeg burde hermed have været advaret, men da jeg havde siddet flere dage og øvet mig på den simple signatur, som alle, efter nogle få timers forløb, kunne fremstille perfekt - tillod jeg mig, at gøre kartografen opmærksom på, at signaturen nu var jorden og klar til indføring på originalbladene. Øjeblikkelig faldt svaret: Hvor længe er det De har været ansat her ved Geodætisk Institut - topografmedhjælper Haeusler? Jeg kunne meddele kartografen - selv om han godt vidste det - at jeg havde været ansat her i små 4 år - hvorefter han replicerede: Ja, ja - så skal jeg nok fortælle Dem, hvornår jeg synes den er i orden. Uden at sige mere gik han over til den næste, som var klog nok til ikke at virke ligeså optimistisk som jeg.

Da kartografen havde forladt tegnesalen, faldt mine kollegaer over mig og fortalte med rette - hvor stor en idiot, jeg havde været.

Den næste dags inspektion var imødeset med spænding, men måske havde kartografen netop den dag vundet i det verbale skænderi på revisionskontoret, for nu lød det sådan: Ja ja - nu begynder det jo at komme, nu kan De gå over til originalbladene. Så søgte jeg op i Fotogrammetrisk Sektion.

I krigsårene 1940-45 var alt udkommando til Grønland og Færøerne selvfølgelig indstillet, men det var ikke ensbetydende med, at vi intet havde at bestille hjemme i Geodætisk Institut. Tværtimod, i sammenligning med hvad der i Geodætisk Instituts sidste dage blev udgivet af færdige korttyper, så var der dengang flere korttyper i udbud ved kortsalget, men efterhånden som årene er gået, er det ene efter det andet taget ud af produktion.

Nogle af korttyperne var tiden og udviklingen vitterligt løbet fra. Salget var så minimalt i forhold til produktionsomkostningerne, at det var nødvendigt at nedlægge dem. Andre korttyper var så brugervenlige, at det kunne undre os, at de alligevel måtte udgå, da redaktionen af og topografien i kortet var af en meget høj standard - men danskerne har egentlig aldrig - og slet ikke dengang - været kortmindet, når de færdedes ude i naturen. Geodætisk Institut blev dengang i den almindelige befolkning betragtet som en institution, som kun hæren gjorde brug af (Generalstabskortene) og at man som civil kunne købe kortene ved instituttet var forholdsvis ukendt. I dag er det jo heldigvis blevet noget bedre.

Vi havde altså nok at lave hjemme i tegnesalene og man skal her stadig huske på, at fotogrammetrien først nu for alvor var ved at trænge igennem med brugbare resultater og gravuremetoden holdt først sit indtog i tegnesalene mange år senere, så alt arbejde var fortsat udført med pen og tusch.

For Danmarks vedkommende var der de løbende ajourføringer ude i marken af målebordsbladene (målebordskvarterne i 1:20.000), rekognosceringen, som det kaldtes, tappede i hele sommerhalvåret tegnesalene for mandskab. Jeg har selv været på udkommando fra ultimo april til ultimo oktober og det var ikke noget særsyn dengang. Når udkommandobrigaderne langsomt vendte hjem efterhånden som de blev færdige i marken - ja, så ventede først og fremmest målebordskvarterne på rentegning og det må vel siges dengang, at havde været den primære opgave. Her udover kom så alle de heraf afledte korttyper, der også skulle færdiggøres eller føres så langt frem, som man på en vinter kunne nå, inden næste forår og hermed næste udkommando.

Det tjener ikke noget formål og er i hvert tilfælde ikke hensigten med dette "erindringsskrift" at opremse de mange forskellige korttyper, vi dengang arbejdede med. Disse oplysninger kan indhentes andre steder, hvis det har interesse. Der er dog nogle korttyper, som jeg synes fortjener at få nogle enkelte bemærkninger med på vejen i den videre beskrivelse.

Geodætisk Instituts: "Nyt Færdselskort" i 10 blade i mf. 1:150.000 er efter min mening det bedste færdselskort Geodætisk Institut nogensinde har lavet. De 10 blade blev netop i min elevtid færdiggjort og udgivet. Geodætisk Institut var dengang som nu ikke særlig god til at reklamere for sine produkter og måske var det årsagen til, at dette færdselskort led kortdøden - en skæbne som det absolut ikke fortjente.

Næsten det samme kan siges om Geodætisk Instituts: "Københavnskort" i mf. 1: 15.000. Når man i dag ser, hvor stor efterspørgslen er for et Københavnskort - selvfølgelig særlig i turistsæsonen - og hvor få producenter, der med stor succes dækker denne efterspørgsel ude i det civile erhverv - så kan man undre sig over, at også dette kort blev inddraget og ophørte med at udkomme. Vi er mange, der i dag stadig har den opfattelse, at Geodætisk Institut her havde fat i den rigtige ende på et tidspunkt hvor den eneste mulige konkurrent - men i en hel anden stil - var: "Kraks Kort". Havde man dengang sat de nødvendige resurser ind på at vedligeholde denne korttype (der var topografer, der var overordentlig velbevandret i københavnske gadenavne), så havde instituttet her i nyere tid haft en salgssucces af de helt store. I dag er tiden forpasset.

De færøske målebordsblade.

Jeg vil gerne her - selv om det falder lidt uden for rammerne af dette "erindringsskrift" - gøre nuværende og kommende generationer af topografer (eller hvad de fremover måtte komme til at hedde!) - opmærksom på eksistensen af de færøske måleborde, som med udgivelsen af den nye fotogrammetriske serie, træder ind i kategorien: "Antikke kort".

I 1944 ved min ansættelse som topografelev var de færøske målebordsblade for længst færdige. De blev - som en ren indsats fra generalstabsofficerer, guidekorpset og dets hjælpesoldater opmålt i perioden 1895-99.

Da Færøerne var færdigopmålt blev det til 53 blade i mf. 1:20.000, der blev rentegnet hjemme i Generalstabens Topografiske Afdeling - et arbejde, der igen blev overladt til Guidekorpset.

Der skulle gå næsten 40 år, før de færøske bygder igen fik besøg af guider, som i 1938 rekognoscerede bygderne, men så vidt jeg er orienteret, blev rettelsesarbejdet denne gang udført af topografgruppen.

Når jeg beretter om denne serie af færøske målebordsblade, hvis tilblivelse topografgruppen intet har haft med at gøre, så hænger det sammen med, at denne målebordsmåling er af en meget høj standard og når man samtidig tager tidspunktet 1895- 1899 med i betragtning, så vil jeg vove den påstand, at intet steds i verden er der i denne periode - og sandsynligvis i de næste 2 årtier herefter - udført en så blændende og dygtig opmåling, som den der blev udført på Færøerne - målebordsmålingen i hjemlandet indbefattet.

Ved den internationale luftfartsudstilling i Paris i året 1934 var Geodætisk Institut repræsenteret og udstillede her, det første fotogrammetrisk udtegnede kort: Scoresby Sund - selvfølgelig baseret på flyvefotogrammetri. Det er forståeligt, at man var stolt af denne indsats og ønskede at vise det - men historien melder ikke noget om, at et eksemplar af de færøske målebordsblade var

udstillet sideløbende, som et eksempel på fremragende målebordsmåling i et vanskeligt terræn, det burde med ligeså stor berettigelse havde været medtaget.

I 1970 blev jeg som fotogrammetriker udtaget til en rekognosceringsbrigade på 5 mand, der igen skulle gennemgå de færøske bygder, denne gang med henblik på en fotogrammetrisk ajourføring, efter en forudgående udført luftfotografering.

Forinden havde vi dog - for at få et overblik over kvaliteten af målebordsmålingerne - udvalgt et terræn, der tilfældigvis blev Skuø - og her prøve - ved hjælp af den nyelig udførte flyvefotografering - at udtegne Skuø fotogrammetrisk, for herefter at sammenligne målebordsmålingen med den fotogrammetriske udgave.

Det kan vel ikke forundre nogen, når jeg fortæller, at den fotogrammetriske udgave var næsten identisk med den bordmålte, som om det var ét og samme kort. Især kurvebilledet var fremragende indlagt og vidnede om en fuldendt forståelse af terrænformer.

I dag i 1992, hvor man er ved at færdiggøre den digitale udgave af de 37 færøske blade i mf. 1:20.000 - hvoraf de første allerede foreligger trykt og udgivet - ja, så kan man ikke andet end at beundre resultatet af en ren topografisk indsats, indenfor moderne digital kartografi - men der ligger også næsten 100 Ar imellem de to opmålinger.

I 1970 efter udkommandoen - hvor topograferne rekognoscerede på forstørrelser af den aktuelle fotoflyvning - blev bygderne udtegnet fotogrammetrisk, men resultaterne heraf blev i 1971 ført ind på de respektive målebordsblade i Topografisk Sektion. Det var sidste gang, at Færøerne blev kartografisk behandlet i Geodætisk Institut.

Det er bemærkelsesværdigt, at denne målebordsserie på Færøerne - i hvert tilfælde i 1970 - var ganske ukendt blandt befolkningen her. Når jeg ude i bygderne viste dem kortene med deres eget hus, indmark og haug - så var de synligt overrasket. Jeg husker således en mand, som havde en del rideheste og gik med tanken om at starte fælles rideture for turister. Hans store problem var at tilrettelægge turene, således at turisterne kom helskindet hjem igen. Da jeg viste ham de detaljerede målebordsblade, stod han først som lamslået, indtil det blev klart for ham, at nu var der åbnet for, at han kunne føre sin idé ud i praksis og jeg fik herefter mange voldsomme skulderklap.

Jeg har senere tænkt over, om han mon havde overvejet den mulighed, at turisterne hverken kunne ride eller orientere sig efter et kort!

Geodætisk Institut havde i 1940-erne og sandsynligvis langt tidligere under Generalstabens Topografiske Afdeling en: "Vægtkort Sektion", der arbejdede selvstændigt i Teknisk Afdelings regi og havde følgelig ingen arbejdsmæssige forbindelser med topograferne i tegnesalene, idet det var litografer, der arbejdede her.

I Vægtkort Sektionen blev der fremstillet forskellige kort i meget store formater, f.eks. kort over de forskellige verdensdele, højdekort og diverse temakort - alt sammen til skole og anden undervisningsbrug. Når disse store kort var færdigredigeret blev de ligesom alle andre korttyper ved Geodætisk Institut trykt i mindre oplag i instituttets trykkeri.

Bestillinger på disse vægkort indebar som regel, at de blev leveret til kunderne (skolerne) i

opklæbet tilstand f.eks. på lærred.

I min elevtid var der på Fotogrammetrisk Sektions gang en lille "klisterenklave" tilknyttet Topografisk Sektion. Her arbejdede i et enkelt værelse (ganske vist det største) en overofficiant og en stabsofficiant med dette specielle fag, som slet ikke var så let at håndtere, som det så ud til, når man betragtede de to guider i deres arbejde.

Her i denne "klistersektion" blev såvel vægkort som alle andre typer kort sat op på lærred, hård masonit eller blød masonit, men indramning af kort i glas og ramme faldt ikke ind under deres arbejdsområde.

Topograferne i lille tegnesal var specielt glade for denne "klistersektion" med de to meget tolerante guider, idet der i lille tegnesal selvfølgelig ikke var nogen telefon - hvad skulle personalet dog bruge sådan en til i arbejdstiden? - men her i "klistersektionen" var der opstillet en telefon, så man kunne tale med kunderne. Med hjælp fra de to guider kunne topograferne imidlertid hidkaldes igennem et sindrigt kaldesystem - men kun til særligt vigtige telefonsamtaler.

Da disse to guider i slutningen af 40-erne blev pensioneret, blev denne lille "klisterenklave" flyttet ned i kælderen - hvor der i forvejen var cykeldepot og lagerrum for papirballer - og fik her betydelig mere plads.

Her var ekstremt lavt til loftet - rør og el ledninger gik lige præcis fri af hovedhøjden, så det var måske grunden til, at det blev 2 små folk, der i begyndelsen kom til at arbejde her - mærkeligt nok var den ene topograf, den anden lagerarbejder.

I disse lokaler var der ingen gennemluftning og der var konstant elektrisk belysning overalt, idet der ikke var nogen vinduer. Lofterne blev båret af mægtige kældersøjler i rundbuestil.

Fotogrammetrisk Sektion gjorde i en årrække flittigt brug af denne klistersektion, men det vil jeg senere vende tilbage til.

Arbejdstilsynet havde til stadighed et godt øje til disse kælderlokaler og kun en stadig tilbagevendende dispensation fra gældende lov om forholdene på arbejdspladsen gjorde, at klistersektionen fik lov til at eksistere i forholdsvis mange år, indtil den med et moderne udtryk blev privatiseret og topograferne igen vendte tilbage til deres oprindelige arbejde og lokalerne igen okkuperet af papirballer og cykler.

Geodætisk Institut blev som tidligere nævnt oprettet d. 1. april 1928 og samme år d. 1. december ansættes de 8 første elever af topografgruppen. Deres uddannelse og anciennitetsforhold var i 1928 tilsyneladende ikke lagt i de faste rammer, som senere kom til at gælde for topografgruppen, idet eleverne allerede i 1930 - 2 år senere - bliver udnævnt til assistenter. I de kommende år følger flere og flere ansættelser som topografelev.

Flere af de nyudnævnte topografassistenter bliver allerede samme år (1930) sat ind på opmålingsarbejder, der både fysisk og psykisk var særdeles krævende af hver enkelt deltager. Vi møder topografer på Island, hvor de fra 1930 og fremover - sammen med officerer og guider - opmåler Islands randzoner som målebordsmåling i mf. 1: 50.000 og 1 : 100.000.

Vi møder topografer - ganske vist kun repr. med én assistent - som i 1932 deltager i: "Scoresby Sund Komiteens 2 Østgrønlandske Ekspedition" under Ejnar Mikkelsens ledelse - hvor ekspeditionsdeltagerne arbejder med at etablere et triangulationsnet fra 68 grader (Kangerdlugsuak) til 69.30 grader (Kap Dalton) - et område der senere bliver kendt under navnet: Chr. IX Land. Samtidig med triangulationen optages der terrestriske optagelser til senere behandling hjemme i Fotogrammetrisk Sektion.

Vi møder igen den samme topografassistent, som i 1933 deltager i "7. Thule Ekspedition" under Knud Rasmussens ledelse i årene 1932-33. Han arbejder her sammen med andre ekspeditionsmedlemmer - med at etablere ca. 3000 punkter på den vanskeligt tilgængelige kyststrækning fra Kap Farvel til Angmagsalik.

Vi møder igen topografgruppen - repr. med 2 assistenter, der sammen med officerer og guider indgår i den største tilrettelagte ekspedition, der nogensinde har arbejdet i Grønland: "3 års Ekspeditionen til Chr. d.X Land" under Dr. Lauge Kochs ledelse i årene 1931-34.

3 vintre og 4 somre blev det til, inden de vendte hjem og kunne bearbejde det kæmpemæssige materiale, der repræsenterer alle de relevante videnskabelige fag, der havde relation til Grønland: Botanik, Zoologi, Arkæologi, Glaciologi, Hydrografi, Fossilforskning, o.s.v. men først og fremmest det storstilede fotoflyvningsprogram, der i forbindelse med officerer, geodæter og topografers arbejde med triangulationsnettet - gjorde at Geodætisk Institut i de næste mange år - fra 2.verdenskrigs begyndelse og til dens slutning i 1945 - ja videre fremover - havde materiale nok til at lukke den østgrønlandske kyst med fotogrammetrisk ud tegnede kort fra 65-68 grader og igen fra 72-74 grader.

Sidstnævnte strækning der sammen med Scoresby Sund komplekset udgør verdens største fjordkompleks (Chr. d.X Land) - var der særlig stor aktivitet omkring idet dette område var den egentlige årsag til "skærmysterne" med Norge, der i 1931 gjorde territoriale krav gældende på østkysten imellem 72-76 grader.

Fra Geodætisk Instituts side var der så stort hastværk med at få netop disse østkystblade færdige, at man måtte tage både bordmåling og fotogrammetri i anvendelse, for at få fuldført strækningen.

I 1933 faldt afgørelsen ved den internationale domstol i Haag - en afgørelse der faldt ud til Danmarks fordel - og én af årsagerne hertil var den store massive kartografiske indsats, der ikke alene fandt sted her på østkysten i disse år - men som havde fundet sted overalt på Grønland lige siden 1902.

I perioden 1922-27 blev der på Grønlands vestkyst af generalstabsofficerer og guider etableret et triangulationsnet af I orden, baseret på astronomisk målte stationer og 5 basislinier, fordelt på strækningen Kap Farvel - Upernavik (Djævelens tommelfinger).

Målingerne startede på Grønlands største ø Disko og strakte sig herfra imod nord og syd og omkring 1930 var nettet på den midterste del af Grønlands vestkyst udbygget så meget, at man mente det forsvarligt her at begynde en målebordsmåling i mf. 1:200.000.

Og igen møder vi det største antal samlede topografer sat ind på netop den opgave, at kortlægge strækningen fra 68 grader (Egedesminde) til 72 grader (Upernavik/Djævelens tommelfinger) v.h.a. målebordsmåling.

Det kunne være fristende at gå i detaljer med den topografisk set største indsats her på Grønlands vestkyst i årene 1930-39 - og her beskrive opmålingens udførelse og forløb, samt nogle ord om de besværligheder og glæder, der fulgte i kølvandet på topografernes arbejde i denne periode.

Men da jeg ikke selv har været med på denne opgave og samtidig mener, at det falder udenfor dette "erindringsskrifts" rammer, vil jeg afholde mig derfra og overlade til andre at fortælle herom og slutte dette afsnit med følgende:

Jeg har tidligere været inde på den store fysiske og psykiske belastning, der dengang blev lagt på vores kollegaer og det er fuldt forståeligt, når historien beretter om topografassistenten, der med den velkendte blå geodætband bliver sat i land "et eller andet sted på Grønlands vestkyst" sammen med sine 2 grønlandske hjælpere, telte, proviant og måleudstyr - for herefter at blive efterladt alene tilbage sammen med grønlænderne i de næste 3 uger - og som næste dag stiger til fjelds og efter 3 timers opstigning med fuld oppakning - når toppen - ser sig omkring ud over dette mægtige panorama - pakker det hele sammen igen og stiger ned sammen med de grønlandske hjælpere med fortvivlelsen og håbløsheden malet i ansigtet.

Men de kom igennem det! -- og deres originalmålinger ligger i dag i KMS arkiver som vidnesbyrd om deres indsats - og hvem var nærmere til - hjemme i Geodætisk Institut, at sammentegne disse målinger til hele blade - end de samme topografer.

Langt senere bliver det én af mine opgaver - sammen med andre - fotogrammetrisk at udtegne de selv samme blade - og den uundgåelige sammenligning kan igen kun vække beundring for dette pionerarbejde der blev udført her.